

Michail Jurjevič Lermontov

D é m o n
Orientální báj

Atheneum

Michail Jurjevič Lermontov

D é m o n
Orientální báj

(překlad: Hana Vrbová)

Díl první

I

Démon, duch vyhnanství a vzpoury,
v neklidném srdci beznaděj,
nad světem bloudil steskem chorý
a hlavou se mu honil rej
vzpomínek na ráj, kde tak sladce
sen serafa snil před lety,
kde uměl čistě radovat se,
kde na oblačné křížovatce
ho zdravil úsměv komety,
kde žíznil ještě po poznání
a hleděl rád, jak ze všech stran
žhnou v mlhách na nebeské báni
pochodně hvězdných karavan,
kde pochybnostmi nezžírán,
k lásce a víře zrozen první
pyšnil se, že mu nezakrní
rozum v jalovém běhu let,
z nichž únava a nuda dýchá,
kde... Ne, vše Démon nedoved
již vyvolat zpět z hlubin ticha.

II

Pustinou nebes křídla vlek,
zavržen rájem vnepaměti,
čas ubíhal, vše střídal věk,
jako když jednotvárně letí
za sebou pouhých vteřin řad.
Nicotné zemi Démon vlád,

sil zlo, však sil je bez rozkoše.
Když nesetkal se s odpůrcem
umění svého, zájem o vše
ztratil a zlem byl znechucen.

III

Plul padlý anděl nad Kavkazem,
z vrcholů čísel mráz a chlad,
v hlubině Kazbek sněžným srázem
zablýskal jako diamant
a pod ním jako jícen lačný,
jak dračí sluj se přikryt mračny
klikatil Darjal jako had
a Těrek jako lvice v střehu
se ježil, pádil korytem
a řval a zvěř na jeho břehu
i pták plachtící blankytem
naslouchal písni jeho vod.
Oblaka v třpytném šatu zlatém
na sever z jihu táhla s chvatem
jak jeho věrný doprovod.
Semknuty v kruhu stály skály,
ponořeny v sen tajuplný,
skláněly hlavy, naslouchaly,
co šeptají si hravé vlny,
a jako obři ponuří
na stráž u kavkazské brány
tyčily hrady cimbuří,
do chmár a do mlh zachumlány...
Divný svět divé krásy bůh
tu stvořil. Ale pyšný duch
přeměřil zrakem dílo skvělé

pohrdavě a s nechutí
a na vysokém jeho čele
nebyla stopa pohnutí.

IV

A již rozprostřel před ním jiný
živoucí obraz žírný kraj.
Plameny květů, gobelíny
gruzínských dolin, tichý háj,
mír, štěstí, pravý zemský ráj!
Arkády topolů, břeh stinný,
zpěv říček v lesním zášeří,
dno pestřící se od oblázků,
slavici v růžích na keři
k hrám lásky vábíci svou krásku,
jež sladkým slibům nevěří,
baldachýn platanů, jímž věnčí
kmen hustý břechťan zelený,
slůjky chránící v nebezpečí
a v parnu plaché jeleny.
Třpyt, šum a živý rozhovor
listů jak mnohohlasý chór,
dech bylin, opojný dech travin,
poledne s horkým sluncem žhavým
a vlahé, provoněné noci
s orosenými včelínky
a hvězdy na Démona žhnoucí
jak oči mladé Gruzínky.
To rozjásané bakchanále
přírody v srdci Démona
cit nevzbudilo, žila stále
v něm závist, pýcha neskromná

a chladná a vším, co tu viděl,
pohrdal a vše nenáviděl.

V

K stáří si Gudal zbudoval
vysoký dům na velkém dvoře.
Mnoho slz, dřiny, béd a hoře
poslušné, mírné raby stál.
Již zjitra na úbočí skal
vrhaly stíny stěny pevné,
od věže z rohu do kamene
se zařízl schod po schodu.
Tou cestou skryta v bělavý
čádor chodila denně kněžna
Tamara, mladičká a něžná,
k strmému břehu Aragvy
s vysokým džbánem pro vodu.

VI

Celé dny mlčky okna chmurná
hleděla k dálce přes útes.
Dům plný hostů však je dnes,
víno jen teče, zvučí zurna,
všude křik, bujná zábava.
Vždyť Gudal dceru provdává.
Na střeše na koberci jemném
nevěsta v kruhu družek svých
zpívá si, samý žert a smích.
Sluneční kotouč za temenem
hor zmizel už a kraj už ztich.
Tleskají v rytmu dívky. V ruce
nevěsta zvedá s grácií

bubínek, otáčí jim prudce
nad hlavou - tanec těší ji,
co chvíli jako ptáče zlehka
se rozlétne, hned stane zas,
hned oči v stínu dlouhých řas
toužebně upře do daleka,
hned mávne křídly obočí,
ukloní se a prohne trošku,
hned po koberci poskočí,
ukáže božsky drobnou nožku,
pousměje se rozpačitě
a šibalsky jak malé dítě.
I měsíční svit, jenž z mlh kradí
vyklouz a v rose mihotá,
je bleďší než ten úsměv mládí,
ten šťastný úsměv života.

VII

Přisahám na paprsky hvězd,
na půlnoci a na rozbřesky,
že žádný vládce pyšných měst,
žádný chán, žádný emír perský,
žádný car ani žádný král
takové oči nelíbal,
že žádná z fontán harému
neměla štěstí v parném dnu
vyperlit chladnou záplavu
vod na sličnější postavu,
že z pozemšťanů netroufal si
doposud nikdo hebké vlasy
rozplést a laskat milé čelo,
že od dob, kdy ráj ztratil svět,

jedinkrát jižní slunce květ
podobné krásy nevidělo.

VIII

Poslední tanec, rozloučení...
Již zítra, zítra vše se změní,
dědičku Gudalova jmění,
dceru hor, zítra, zítra již
odvezou z domu do neznáma,
v rodině cizí bude sama
jak otrokyně nést svůj kříž.
To proto smutek a stín pochyb
na jasnou tvář jí občas pad.
Tančila. Každý její pohyb
tak prostý byl a plný vnad,
že člověk musel ji mít rád,
a kdyby na ni Démon smělý
v té chvíli shléd přes černý mrak,
s povzdechem by si na anděly
vzpomněl a odvrátil svůj zrak.

IX

A Démon shlédl na Tamaru
a záchvěv podivného žáru
proběhl jeho pažemi,
sklepení pusté duše zprahlé
mu naplnil zvuk blažený,
cítil, že v lásku věří náhle
a že v chrám krásy vstoupit smí.
Dlouho se díval s potěšením
na sladkou vidinu a sny
o zašlém štěstí, které před ním

plynuly jako průvod hvězd,
bezděky dal se znovu svést.
Pod jařmem nepoznané síly
probudil se v něm nový žal
a jeho city promluvily
jazykem, který kdysi znal.
Byl to snad příznak zmrtvýchvstání?
Což pokušení neubrání
se lstivou řečí pyšný duch?
Snad zapomenout dá mu bůh?
Ne. A on už to nechce ani.

.....

X

Je pozdě, den se naklání
a ženich koně pohání
a ženich spěchá na hostinu.
Už před očima výpravy
se topí v zelenavém stínu
břeh křišťálové Aragvy.
Vzácnými dary obtěžkána,
s námahou dlouhá karavana
velbloudů táhne po kraji
a zvonky zvučně cinkají.
Urostlý vládce Sinodalu,
řemenem zdobným opásán,
bohatý průvod vede sám.
V slunci se leskne na kinžálu
nádherně vykládaná střenka,
puška i šavle damascenka.
Jak vítr po planině vane,
u čuchy s prýmky na okraji

mu rukávce jak křídla vlají,
hedvábím pestře vyšívané
sedlo a uzda s třapci plane,
zlatý blok plemenného hřebce
se v prudkém cvalu vzdouvá těžce.
Ohnivý ryzák z Karabachu
nad srázem stojí v němém strachu,
ušima stříhá, pohlédnout
se bojí na zpeřený proud.
Úzká je cesta na pobřeží.
Napravo útesy se ježí,
vlevo se řeka ze skal vrhá.
Je pozdě. V stržích houstne mlha,
červánek hasne, na břeh tma
padá a ženich naspěch má.

XI

U cesty kaplička. V ní tiše
spí těžkým snem nějaký kníže,
jenž zavražděn byl zloději
a svatým stal se později.
A od těch dob, co kaple stojí,
ať poutník na hody či k boji
krutému spěchá zdaleka,
k modlitbě před ní pokleká
a vroucně prosí o ochranu
před mečem lstivých musulmanů.
Ženich však - v snech už u Tamary -
zapomněl na obyčej starý.
To ďábel sved ho z pravé cesty,
ďábel ho vlákal do tenat.
V myšlenkách byl už u nevěsty

a polibky jí ve tmě krad.
Vtom před ním vyvstali dva muži
a výstřel zaburácel strží.
Kníže však nebojí se lapků,
do čela naráží si čapku
a tasí šavli tureckou.
Letí jak orel, mává bičem,
rozhodnut neustoupit v ničem.
A zas hřmí výstřel soutěskou.
Bolestný výkřik, smrtný sten.
Echo se tříští na útesu.
Pak trval boj už chvíli jen.
Gruzíni rozprchli se v děsu.

XII

Vše ztichlo. V krvi mrtvol
jezdců se kupí na poli.
Velbloudi hrůzou zcepenělí
hleděli na ně. V údolí
tesklivě jejich zvonky zněly.
Komu se kořist dostane?
Mrtvi jsou všichni křesťané,
nad hlavou noční pták jim krouží.
Nikdo je s úctou neuloží
v klášteře do rodinné hrobky,
v níž jejich předci dřímou roky.
Tam, kde je přepadl vrah podlý,
nikdo se za ně nepomodlí,
na hrob jim plakat matky, ženy
a sestry v čádor zahaleny
nepřijdou z dálné ciziny.
Jen po nějakém čase možná

u strmé skály ruka zbožná
prostý kříž vztyčí nad nimi,
jejž břečťan v listí zelenavém
laskavě zjara ukryje.
V létě pak poutník, který je
vedrem a dlouhou cestou znaven,
v myšlenky trudné pohřížen,
usedne v stínu pod křížem.

XIII

Rychlý kůň krok než laň má lehčí.
Vzpíná se, řičí jako v seči,
hned cválá, hned se zastaví,
poslouchá vítr hvízdavý,
široce chřípí se mu vzdouvá -
a už kopyty buší znova,
až z podkov jiskry lítají.
Divoce vlá mu chochol hřívý,
divoce pádí po kraji
a na něm jezdec mlčenlivý
klátí se v sedle bezbranně,
obličej v hřívě zabořený.
Nohy mu ještě vězní třmeny,
otěže volně po straně
visí však a krev ohnivá
čabraku celou pokrývá.
Koničku bujný, z boje sice
vyved jsi pána, ale zlá
záludná střela Osetince
v šeru ho přece nalezla.

XIV

Pláč, nářek. V Gudalově dvoře
sběh lidu. Každý chtěl by znát,
čí je ten kuň, co jako bouře
se přiřítíl a u vrat pad.
Kdo je ten mrtvý mladík v sedle?
V osmahlé tváři hrůzou zbledlé
jsou stopy boje vyryté,
strnulé oči plné hněvu,
krev na zbrani, krev na oděvu,
v poslední chvíli nebezpečí
do hřívý prsty zaťal v křeči.
Kdo je ten jezdec? Nevíte?
Nevěsto, ženich nenechal tě
čekat a marně těšit se.
Na svatbu přijel. Splnil svatě
svůj slib a slovo šlechtice.
Už nikdy však, ach jaké hoře,
nevsedne na bujného oře.

XV

Na bezstarostný, šťastný dům
jak hrom dopadla metla boží.
Tamara v slzách žalných dum
zoufale vzlyká na svém loži.
Slzy jí kanou z hustých řas,
ňadra se dmou a těžce dýchá.
Vtom zdá se jí, že z tmy k ní zticha
promlouvá čarokrásný hlas:
„Neplač, mé dítě, ztiš se, ztiš,
mrtvého slzou nevzkřísíš,
spíš vypláčeš si oči v hoři,

svou krásu v slzách zhubíš spíš,
tvůj dívčí ruměnc v nich shoří.
Miláčka bol tvůj netěší,
je plný záře nezdejší,
už netělesný jeho pohled,
andělské kůry slyší pět.
Co pro něho je nářek panny,
sny, celý malicherný svět,
když stojí u nebeské brány?
Pozemský anděli, věř, vskutku,
čím tento svět tě obdaří,
nestojí za krůpějku smutku,
za jednu slzu na tváři.

V oceánu nekonečna
bez kormidla, bez plachty
brázdí mlžná mračna mléčná
vznosné hvězdné fregaty.
Prostorami nedozírna
přes nebeskou polánku
lehkým krokem běží mírná
stáda bílých beráneků.
Ti neprahnou po setkání,
rozluka je nesouží,
s minulostí vyrovnání,
po budoucnu netouží.
Když neštěstí navštíví tě,
na oblaka pohlédni,
světem pohrdni, mé dítě,
nač se trápit dlouhé dni.

Sotva noc černým dolománem
kavkazské štítý zahalí

a svět kouzelným slovem zmámen
usne a ztichnou úvaly,
sotva rozvlní vítr hravý
na skále zvadlá stébla trávy
a pták pod nimi hnízdící
se probudí a dá se v let,
když na zelené vinici
rozevře lístky noční květ
nebeskou rosou opilý
a nad ostrohy na chvíli
vypluje luna z mlžné skrýše
a shlédne na tvou krásu tiše,
já přilétnu a poklesnu
před ložem tvým a do červánků
ti pod hedvábné řasy v spánku
vdechovat budu zlaté sny.“

XVI

Umlkla slova. V dále zmirá
pomalu jejich ozvěna.
Tamara celá zděšená
se vztyčila a do tmy zírá,
neznámý zmatek bez jména,
stesk, touha, strach jí srdce svírá
a neví, co to znamená.
Vzpíná se celou duší k výši,
v žilách má žár a v údech třás
a v rozechvění stále slyší
ten divný podmanivý hlas.
Nemohla usnout. Zmítala se
na poduškách až do rána.
Pak v spánku vzrušila ji zase

prorocká fata morgána.
Host přesličný, host z jiné země,
host jako z mlh stál nad ní němě
a díval se tak milostně
a díval se tak žalostně,
tak sladce, jak když litovat chce
ji v jejím zármutku a bolu.
Nebyl to cherub, anděl strážce,
nad hlavou neměl aureolu,
nebyl to posel z podsvětí.
Spíš zdálo se, že je v něm skryt
půvab večera v podletí -
i noc i den i tma i svit.

Díl druhý

I

„Nehroz mi, otče, trochu vlídný
být na mě aspoň chvíli zkus.
Já pláču, pláču celé týdny,
prolila jsem už mnoho slz.
Ženiši dveře podávají
si u nás. Jiných nevěst v kraji
najdou dost. Ať čas nemaří.
Nepůjdu s žádným k oltáři.
Otče, tvé výtky bezohledné
mě mučí. Pohled, jak den ze dne
chřadnu, jed proniká mi do žil,
d'ábel už div mě neusužil
vidinou strašnou, šalebnou.
Hynu, slituj se nade mnou.
Odvez mě, otče, do kláštera,
ať tvoje pošetilá dcera
tam pod ochranou Spasitele
vyplakat může hoře celé,
ať bohabojně v chmurné cele
dožiji život v ústraní,
ať moje srdce neveselé
před světem jak hrob uchrání.“

II

Už rodina se vypravila
s ní do kláštera za horou.
Už Tamara svá ňadra bílá
obléká v žíni s pokorou.

Však pod hedvábím s výšivkami
i v řeholnickém rubáši
hříšné sny stejně srdce mámí
a nejednou ji poplaší.
Za svitu svíček při modlitbě
i před oltářem při písni
nábožně slyšela, jak libě
ten svůdný hlas zas v přítmí zní
a zahalený do kadidla
nad hlavou ctnostným jeptiškám
po klenbě těkal sem a tam
zas vábný prelud, a když vzhlídl,
ozářil jako hvězda chrám
a lákal, zval ji - ale kam?

III

Mezi dva vrchy zaklíněný
je klášter stářím schýlený.
Topoly s platany mu stěny
v půlkruhu stíní. Chvílemi,
když noc ukryje do šlojíře
soutěsku, prosvítá skrz mříže
celý věčného světla svit.
V chladivém loubí mandlovníků,
kde černé, zachmuřené kříže
nad mohylami střeží klid,
zaznívá jásot ptačích trylků
a pramínky, co v skalách zurčí
a dívoce se valí dnem,
si pod převisem v zálibném
souzvuku letí do náručí
a do údolí dál se ženou
houštinou kvítím ojíněnou.

IV

Pás hor se táhne na severu.
Když vyjde zornička a v šeru
strží se mlha kolíbá,
když obracejí muezzini
tvář k východu a modlitba
jejich zní jítrem a když v síni
chrámu jeptišky klekají
a zvon hlaholí po kraji,
v tom čase blaženém a svatém,
kdy spěchá s rozevlátým šatem
Gruzínka s štíhlou amforou
pro vodu k říčce pod horou,
obzor jak by se v třpytu koupal.
Sníh na štítech žhne jako opál,
po čistém nebi silueta
vrcholů modré blesky metá
a v slunci zlatné poledne,
až zbrunátní na sklonku dne
a v šarlatovém odrazu
jak v drahocenném zlatohlavu
v turbanu mračen zvedá hlavu
Kazbek, hrdý car Kavkazu.

V

Tamara v moci zlého ducha
však ke kráse je slepá, hluchá,
svět ve dne v noci stejně šerý
zdá se jí, plná nedůvěry
už vidí ve všem pohnutku
jen k trápení a zármutku.
Když laská vysílená lada

balzámem rosy noční tma,
ona jak bez rozumu padá
před ikonou a oči má
zarudlé od pláče a kvílí,
až často jezdec opozdilý,
jenž klášter míjí v oné chvíli,
si pomyslí, že horský duch
sténá připoután ke skalisku,
a ztají dech a napne sluch
a s koněm do hor prchá v trysku.

VI

V srdci stesk, naději i strach,
po celé týdny jako v snách
Tamara z oken do daleka
dychtivě dívá se a čeká,
a z tmy jí šepot vábivý
slibuje: „On tě navštíví!“
Všeho se zřekla pro chiméru.
Ne nadarmo ji v kalném šeru,
ne nadarmo ji za noci
spaluje pohled planoucí.
Už kolik dní se celá třese,
ač netuší, co potká ji.
K orodovníkům modlit chce se -
a jeho vzývá potají.
Když nakratičko přece usne,
zápasem marným ztýraná,
polštář ji pálí a sny hrůzné
jí víří hlavou do rána,
zrak se jí kalí, ruce chladnou
a všecka hoří vzápětí

a na rtech polibky jí sládnou
v předtuše horkých objetí.

.....
.....

VII

Mlha průzračně bílým plédem
ovila horské vrcholy.
Démon vidinou blaha veden
vzlét ke klášteru v údolí.
Dlouho však, dlouho v pochybnostech
pohledem chmurným těkal po zdech
a váhal, zdali může klid
svatého místa narušit.
Byla i chvíle, kdy si povzdech
a nebyl si tak zcela jistý,
nemá-li nekalý plán vzdát.
Jak bloudil ve tmě kolem vrat,
i v bezvětrí se chvěly listy.
Démon na strmé stěny výš
pozvedl oči. V siré cele
hořelo věčné světlo bděle.
Vždyť ona čeká, čeká již!
Noc byla tichá, mlčenlivá.
Vtom zdálo se, že harfa zpívá
a provází nebeské kůry,
a zvuk za zvukem kanul shůry
jak slza za slzou... Kdo ví,
možná opustil boží trůn
seraf a k svému bratrovi
ztracenému chtěl v těžkém čase
o milosti a věčné spáse

promluvit sladkou řečí strun?
Démona jímá závrať. Prvně
neznámým žalem lásky trne,
je zmaten, zdá se mu, že omdlí,
když neodlétne odtud včas.
Hrůzou však perutě mu zchromly,
nedokáže se pohnout z místa
a slza průzračná a čistá
mu stéká z rozechvělých řas...
Před monastýrem ještě dneska
si ukazují lidé kámen,
jejž propálila jako plamen
horoucí slza nadpozemská.

VIII

A Démon vchází. Nese plaše
na dlani srdce v důvěře,
že v lásce nalezne lék na vše,
že nový svět mu otevře.
S úzkostí hledí na dveře.
Váhá a do budoucna přenést
se snaží, marně rozbít kruh
nejistoty chce hrdý duch.
V tom němém strachu je zlá předzvěst.
A Démon vchází. Nevěří
svým vlastním očím. V příšeří
syn nebes, cherub s jasnou lící
a gloriolou zlatoskvící
svým křídlem hříšnou řeholnici
chrání, rozhořčen po právu.
A náhle oslnila prudce
nestoudný, vášnivý zrak svůdce

velebná záře ohnivá
a místo sladkých pozdravů
výčitka trpká zaznívá.

IX

„Duchu zla, duchu pobloudilý,
kdo tě zval v tuto pozdní chvíli?
Zde nikdo se ti neklaní.
Ty nesmíš vstoupit v tato místa,
v svatyni, kde má láska čistá
přebývá v tichém ústraní.
Kdo tě zval?“

Jak skřek havraní
Démonův smích z tmy zazněl hluše,
odvěká nenávisť jak jed
mu vzkypěla zas na dně duše
a na serafa zlostně vzhled:
„Je moje! Měls dřív přilétnout sem,
kdo váhá, ten vždy prohraje.
Mým ani jejím nejsi soudcem.
Je moje! Vrať se do ráje!
Já na to hrdé čelo chladné
vtiskl svou vášeň jako cejch.
V tvé svatyni má láska vládne.
Odejdi odtud, nech ji, nech!“
A cherub zděšen slovy těmi
na pannu pohléd se steskem,
zamával zvolna perutěmi
a zmizel v šíru nebeském.

.....

X

TAMARA:

„Kdo jsi? Já děsím se tvé řeči.

Peklo či ráj tě posílá?

Co chceš?“

DÉMON:

„Ach, jak jsi spanilá!“

TAMARA:

„Kdo jsi? - Bezpečí? Nebezpečí?“

DÉMON:

„Jsem ten, kdo v pozdních hodinách

přicházel tajně na tvůj práh

a kdo ti šeptal celé noci

tesklivá slova lásky vroucí

a kdo se zjevoval ti v snách.

Kdo naději i víru maří,

kdo věčně s nebesy se sváří

a ničí dílo přírody.

Kdo nevzbuzuje v nikom touhu,

bič rabů, nevolníků, slouhů,

car poznání a svobody.

Má moc, má léna nezměrná jsou,

však dnes, dnes klečím před tvou krásou,

své plaché, tiché vyznání,

slzy své první zemské trýzně,

svůj osud tobě do dlaní

pokládám. Nehleď na mě přísně.

Jenom ty, jen ty mohla bys mě

navrátit nebi dobrým slovem,

jen v ornátu tvé něžné přízně

mohl bych vykoupit svůj hřích,

obrozen u bran ráje bych
stál jako anděl v nimbu novém.
Vyslyš mě, splň, oč prosím skrytě.
Jsem otrok tvůj a miluji tě.
Co jsem tě prvně spatřil, dítě,
nesmrtelnost mě netěší,
je pro mne kletbou nejtěžší.
Závidím lidem. Žijí krátce,
mohou však z lásky radovat se.
Ne, nechci jinak žít než ty.
Spěchám ti, spěchám v ústrety,
mé srdce bezkrevné zas bije,
má stará jizva bezděky
se otevřela a jak zmije
uštkl mě smutek odvěký.
Moc, věčnost, která nemá břehy,
vše nicotné je bez tvé něhy,
vše jsou jen slova ubohá,
jen vesmírný chrám bez boha.“

TAMARA:

„Odejdi, duchu zlopověstný,
nevěřím, nedám na sliby...
Kde jste, kde jste, mé modlitby?
Ó bože, těžkou zkoušku snést mi
dopomoz ještě naposled.
Pokušiteli, což ti líto
není, že zhubí mne tvůj jed?
Miluješ mě? Proč? Prozrad' mi to!“

DÉMON:

„Proč, krásko? Sám ti nepovím.
Nadějí novou unášený
s včerejškem, s věncem trnovým

i neřestnými rozkošemi
rozloučil jsem se, vzdal se jich.
Ráj, peklo - vše je v očích tvých.
Vládneš mým snům, v své moci máš mě,
nezdejší láskou mám tě rád
vášnivě, nekonečně, strašně -
jak ty nemůžeš milovat.
Tvůj obraz od stvoření světa
plul v nadoblačnu přede mnou,
tvou tvář z paprsků spředenou
v představách vídám dlouhá leta.
Tvé sladké jméno šepotají
věky mé roztoužené rty.
Poznal jsem ráj, ale i v ráji
ke štěstí chybělas mi ty.
Ó kdybys pochopila, drahá,
co je to bloudit mlžnou dálí,
znát všechny stesky, všechna blaha,
vymýšlet zločin dokonalý
a konat dobro bez pochvaly,
sám sebe obviňovat z křivd,
sám se sebou se věčně přít.
Jak únavné je po čase
hledat smír v marném zápase
a marně prahnout po spáse.
Hned nechtít nic, hned na všem lpět,
vše chápat, znát, mít rozum břitký,
vše zatracovat bez výčitky
a nenávidět celý svět.
Od těch dob, kdy ráj zřekl se mě
a kdy mě stihlo prokletí,
nikdy mě ani matka země
nezahřála v svém objetí.

Patří mi modrý prostor bez dna,
vídám, jak jedou k svatbě hvězdná
spřežení celá ve zlatě,
však vlasatice přelíbezná
už bratra nepoznává, nezná
a nemává mu dojatě.
Snad ti, co nesou stejnou kletbu,
mě poznají a přijmou snad?
K těm tvářím ztuhlým v hněvném šklebu
já zase neměl chuť se znát.
Ty jejich oči! - Nevím ani,
kam zmateného úděsem
mě nesla křídla. Druzi dávní
zavrhli mě, ráj ztratil jsem
a nechce mě už ani zem.
Tak vprostřed rozvichřených vln
se zmítá ztroskotaný člun,
bez kormidla a plachet žene
se do dálavy zamlžené.
Tak někdy časně zrána tane
bouřkové mračno potrhané
jak cár černého praporu
na azurovém obzoru,
a hnáno vichrem zběsile
po nebi letí bez cíle.
Lidem jsem vládl jenom krátce.
Zasil jsem do nich sémě zlé,
přiměl je kráse vysmívat se,
vyučil je v svém řemesle,
k hříchů a zradě sváděl je,
poslední jiskru naděje,
soucitu, víry, odvahy
v nich zhasil můj duch neblahý.

Snad dal jsem si až příliš práce
s farizeji a zloději.

Pak ukryl jsem se v průrvách hor
a bloudil jako meteor

v půlnočních mlhách nad úvaly.

Když nocí jezdec chvátal z dáli,

já lstivou bludičkou se stal

a zaved koně na kraj skal

a poutník marně v smrtném děsu

o pomoc prosil a kůň ržál

a krev se lila po útesu.

Ty škodolibé, chmurné hrátky

mě těšily však jen čas krátký.

S uragánem pak meč jsem zkrřížil,

sršely jiskry, prach se vířil,

když v plášti mračen, v plášti blesků

jsem prudce vzlétal nad soutěsku

a vrhal jsem se do vřavy

běsnících živlů, hromů v cvalu.

Přehlušit chtěl jsem výkřik žalu,

kterým má paměť churaví.

A vše, co vytrpěli lidé,

hoře, co bylo i co přijde,

dřina, hlad - můžeš věřit mně,

vše nicotné je proti muce,

ve které zmíralo mé srdce

v jediné krátké vteřině.

Co lidé se strastmi a sny?

Ti mají život dočasný.

Člověk, ten stále doufat smí,

že přijde spravedlivý soud,

který, ač smrtelný hřích trestá,

vždy může hřích i prominout.

Mne čeká nekonečná cesta,
já věčně jsem jak na pranýři
a smutek můj smrt neusmívá.
Můj smutek úskočný jak had
plamenem spaluje mě dneska,
zítra z něj čišet bude chlad
a jako mramorová deska
mauzolea cit zoufalý
i mrtvou touhu zavalí.“

TAMARA:

„Proč mne sis vybral k obžalobě
a k steskům? Řeči úlisné
nevěřím. Škodíš všem...“

DÉMON:

„I tobě?“

TAMARA:

„Mlč! Uslyší nás!“

DÉMON:

„Sami jsme.“

TAMARA:

„A bůh?“

DÉMON:

„Ten v nebi je a nedbá
o naše liché trampoty.“

TAMARA:

„A trest? A peklo? Věčná kletba?“

DÉMON:

„Co peklo - když v něm budeš ty!“

TAMARA:

„Ať kdokoli jsi, noční hoste,
třebas mě vedeš do zkázy,
v tvých teskných slovech tajně prosté
srdce mé radost nachází.

Jestli však zrada v tobě klíčí
a chceš jen šalbou těšit mě,
nechtěj mi vládnout ješitně.

Řekni, což jiné ženy též tě
neokouzly dopsud?

Jsou krásné, krásnější jsou ještě
než já a mnohý po nich touží
a mnohému zabránil stud
zcuchat jim na panenském loži
dychtivou rukou kadeře.

Prosím tě, prosím v důvěře,
ušetři mě, pro lásku boží.

Na srdce divný strach mi pad.

Ty probudil jsi ve mně ženu,
vše víš a porozumíš všemu
a vyhovíš mým prosbám rád.

Přísahěj, že se pokušení
a všech zlých úmyslů chceš vzdát!

Nebo už přísaha nic není
a tvůj slib váhu nemá snad?“

DÉMON:

„Přísahám při prvním dnu světa,
přísahám při dnu posledním,
při hanbě, jež mstí zločin leta,
při pravdě, jež se bije s ním,
při touze po vysněné metě,
při hrůze, kterou nese pád,
při dnu, kdy prvně viděl jsem tě,

dnu, kdy ti musím sbohem dát.
Na raby své a na otroky,
při jejich trpkém údělu,
na duchy, na meč andělů,
s kterými potýkám se roky.
Přisahám při pekle i ráji
i při tvé cudné nevině,
na slzy, co ti v řasách tají,
úsměv, co není určen mně,
na mírný dech tvůj plný vůně,
na vlasy jako z hedvábí,
na lásku, kterou srdce stůně,
na všechny tvoje půvaby,
že zřekl jsem se pomsty lstivé,
že nebudu už chystat past
na nikoho, že lži jak dříve
nikomu rozum nechci mást,
smírím se s nebem, modlit k Pánu
se ve dne v noci nepřestanu
a život dobru zasvěťtím.
Kajícnou slzou s dojetím
na čele prostém všeho vzdoru
uhasím odlesk meteorů,
nechám svět v klidu, nechám sporů
a k tobě navždy odletím.
Tvou krásu poznat může mnohý,
tvou duši znám však opravdu
jen já. Jsi kapička mé touhy,
vládkyně všech mých pokladů.
Tamaro, věř, dovedu v zlobě
i v lásce silný být jak car.
Já věčnost k nohám kladu tobě -
tvá něha však je větší dar.

Vezmu tě s sebou v hvězdné kraje,
jsem jejich volný rodný syn.
Vzkřiknu: To moje nevěsta je! -
a cařicí tě prohlásím.
Bez účasti a utrpení
budeš se dívat z povzdáli
na svět, kde věčná krása není
a štěstí nikdy neznali.
Kde je jen zločin, trest a běda,
kde nikdo ničím není jist,
kde je i láska krotká, bledá
a krotká je i nenávisť.
Krátké je lidské milování,
ač plné žáru zamlada.
To vše je ale pouhé zdání.
Dny jdou a vašeň vychladá.
Znáš snad lék proti odloučení?
Kdo za vábničkou nových krás
neprchá z nudy každodenní
vydán svým touhám napospas?
Ne, paní má, já nedopustím,
aby tě stejný osud stih,
aby tvůj květ zvad v prostřed pustin
v zajetí tupců řevnivých,
zákeřných přátel, intrikánů,
dřiny a zjalovělých plánů
a snů v slzavém údolí,
jímž bloudí živé mrtvoly.
Bez lásky život je tak prázdný.
Nesmíš modlitbou od boha
i od lidí vzdálena za zdmi
zhasnout jak mniška ubohá.
Ne, to je málo pro Tamaru!

Tebe zanese jinam proud,
ty musíš hořet v jiném žaru
a v jiných vášních utonout.
Zkus, krásko, navždy rozloučit se
se světem, s žalem zoufalým
a já otevřu šperkownice
a poznání ti odhalím.
A k úsluhám ti pluky gnómů
a duchů budou za pár chvil
a přivedu do tvého domu
na stovky lehkonožých víl.
Třpytivou hvězdu Orientu
o zlatý věnec oloupím,
posbírám rosu z nočních květů
a celičkou tě pokropím,
ovinu tvoje štíhlé boky
pásmičkou červánkových stuh
a čistým dechem jarní louky
provoním kolem všecken vzduch,
budu tě vzývat, dobro konat,
budu ti zpívat přesladce
v nádheře tyrkysových komnat
jantarového paláce.
Klesnu až na dno oceánu,
nad mračna vzlétnu na křídlech,
dám ti vše, rabem tvým se stanu -
jenom mě miluj!“

XI

Démon vdech

polibek horkých, lačných rtů
na ústa panny. Ta se zdráhá,

poblouzněna však slovy blaha
podléhá jeho šepotu.
Zbavil ji vůle. Oděn v třpyt
vznášel se nad ní. Oči ve tmě
mu jako smrtonosný břit
kinžálu plály nepřičetně.
Zvítězil! Mohl hrdý být!
Polibky jako odvar blínu
otrávily krev Tamařinu,
půlnoční ticho v klínu stínů
rozjitřil výkřik na vteřinu
a všechno, všechno bylo v něm.
Láska i prosba úpěnlivá,
jásot, v němž výčitka se skrývá,
pláč pro mládí, úlevný sten
i rozloučení s životem.

XII

Za oné pozdní hodiny
obcházel zvolna strážce bdělý
s paličkou, s plátem z litiny
kolem bran. Pod okýnkem celý
zaposlouchal se do šera,
zůstal stát, na zdi kláštera
v rozpacích dlouze zadíval se,
paličku zved a pustil zase.
Zdálo se mu, že v přítmí stěn
tlumený šepot zaznívá,
že slyší slova mazlivá,
polibky, výkřik, tichý sten.
Na malou chvíli hlavou starce
probleskla hříšná myšlenka.

Vše trvalo však příliš krátce
a zas byl klid. Jen zdaleka
půlnoční vítr v lehkém běhu
rozšuměl drobné listy v tmě
a řeka vysokému břehu
zpívala cosi dřímotně.
A stařec rozhlédl se plaše
a odříkal verš z knihy knih,
aby ho svody anciáše
snad neuvrhly v těžký hřích.
Pokřičoval se roztřeseně,
přešlápl, vzdych si od srdce,
zved znovu kradmý pohled k stěně
a pokračoval v obchůzce.

.....

XIII

V rakvi jak peri zakletá
Tamara leží. Rty jí zchladly,
čelo, ten líbezný květ zvadlý,
je bělejší než rocheta.
Stín řas pad navždy na líčka.
Každý, ó bože, každý však
doufá a věří na zázrak,
že polibek snad spící zrak
vzbudí, že zaplaší zlý mrak
předjitřní hvězda zornička.
Však marně, marně denní zář
zalévá oči, zlatí tvář,
otec a matka marně, marně
líbají v slzách mrtvé skráně
a oněmělá ústa milá.
Smrt navěky je zpečetila.

XIV

V neděli, v sváteční dny ani
v chorovodech Tamařin šat
tak pestrý, skvělý nebyl snad
jak v rakvi. Květy z rodných strání
(ten zvyk tradici starou má)
sevřeny v něžné mrtvé dlani
vydechovaly aróma
usmíření a sbohemdání.
Na tváři plné neviny
nesvědčil mráček jediný
o tom, že duši zahubila
jí strašná vášeň trýznivá.
Snad krásnější než zaživa,
klidná a jako mramor bílá,
prostá všech vznětů, bez citu,
záhadná jak smrt leží tu.
Bezkrevná ústa, ústa němá
podivný úsměv spoutal jí,
že ten, kdo oči vnímavé má,
smutkem se chvěje potají.
V tom úsměvu je pohrdání
duše, jež ví, že odkvétá,
poslední myšlenka a přání
a odpoutání od světa.
To zdání života, ten odlesk
jako by vzdaloval ji víc
než smrt a vzbouzel větší bolest
než mlha zhaslých zřítelnic.
Jako když v září triumfální
ujíždí po nebeské pláni
a mizí zlatý kočár dne,
jako když jiskry rozmarné

v panenském sněhu na pohoří
naposled šarlatově hoří
než Kavkaz v tmě se propadne.
Paprsek malátný a zchladlý
však slabě dále proniká,
nedoprovází poutníka
a v pustině se nezrcadlí.

XV

Už na cestu se v zármutku dal
houf příbuzných a sousedů.
Šedivé vlasy rval si Gudal,
do prsou bil se. V pohledu
zoufalství a žal upřímný,
vsed na bělouše. Po tři dny
a noci v pláči, se vzlyky
jel smutný průvod průsmyky
s Tamarou, aby pochoval ji
do rodné hlíny v rodném kraji,
kde kosti otců spočívají.
Gudalův předek kterýsi
byl vůdcem tlupy nájezdníků,
přepadal chodce, plnil vsi,
a když pak smrt měl na jazyku,
pokáním vykoupit chtěl hřích,
a dal na skalách žulových,
kde jenom vichřice mše slouží
a luňák nad propastí krouží,
kde v slunci jiskří od věků
jen sněžné štíty Kazbeku,
vystavět osamělý chrám,
aby mír duše našel tam.

A tak se skála s příkrovem
oblaků stala hřbitovem,
jak by v nebeském podstřeší
mrtví našli hrob teplejší,
jak by vysoko nad zemí
v nádherných snech ráj ztracený
mohla jim zas jak dar dát noc.
Ne. Vše je marnost nad marnost
a mrtvé nic už netěší.

XVI

Neslyšným letem po azuru
plul anděl zlatem obetkán
a tiše do nebeských bran
v náručí hříšnou duši vzhůru
nes, jak mu přikazoval Pán.
Konejšil ji svou sladkou řečí
a žal a smutek přetěžký
a všechny její prohřešky
omýval slzou než dech lehčí.
Už rajskou hudbu tajemnou
slyšeli v dáli nad oblaky,
když Démon s planoucími zraky
jim cestu zkřížil najednou.
A podobal se bouři lité,
blesku, jenž v mračném víru žhne
a plný zloby pánovité
„Je moje!“ - vzkřikl výhruzně.

Zděšeně duše v útočišti
bělostných křídel anděla
se modlila a věděla,
že vše rozhodne chvíle příští,

že zas je v moci Démona.
Ó bože, jak tvář temnou má,
jak proměnil se jeho vzhled!
V pohledu palčivém jak jed
má plamen smrtonosné zloby
a jeho dech jak ze záhrobí
studí a mrazí víc než led.

„Odejdi, duchu pochybností,“
děl cherub. „Vrať se do temnot.
Blíží se spravedlivý soud
a nedá duši zahynout.
Ty napáchal jsi zla už dosti.
Ona se k nebi rozletěla.
Zbavena pozemského těla
vyprostila se i z tvých pout.
Ona je z těch, pro které chvíle
života muka znamená.
Zápasem s tebou znavena
po spáse prahne. Z ušlechtilé
víry a touhy po krásnu
utkal Pán struny jejích snů.
Skončila doba pokušení.
Jdi! Vyzývám tě naposled.
Ona stvořena pro svět není
a pro ni stvořen nebyl svět.
Trpěla. Milovala. Kalich
hořkosti pila po okraj.
Země je vlastní lásek malých -
veliké lásce patří ráj.“

A posel nebes na Démona
pohlédl přísně, káravě,
svá zlatá křídla zvedl zvolna

a zmizel v modré dálavě.
Démon, poražen od cheruba
a ve svých citech zhrzený,
všech nadějí a snů se vzdal.
Z rtů vytryskla mu kletba hrubá,
a osamělý jako dříve,
v zajetí pýchy pohrdlivé,
bez lásky, bez útěchy v dál
se rozletěl zas nad zemí.

.....

Dodneška u Kojšaurských spádů
často z mlh vynoří se stín
temného cimbuří a hradu
a opuštěných zřícenin.
Jak svědek dávno zašlé doby
puklá zeď dodnes černá v loubí
a dodnes děs a neštěstí
ožívá v mnohé pověsti.
Pod srázem stulen aul se choulí,
vše kvete, vše se zelená
a roztráštěná ozvěna
hlasů zní tichou dálkou polí.
Zas táhne krajem karavana
se zvonečky a v kouřmu rána
se třpytí řeka zpeřená.
Zas voní kvítí na pažitě
a jarní země milostná
z rosy i slunce radost má
jak bezstarostné, hravé dítě.

Jen zámek hledí zasmušile
do údolí jak vetchý kmet,

jenž přežil vrstevníky milé
a celý rod. A mnoho let
neviditelní nájemníci
v něm přebývají celé dni
a šustí, rejdí při měsíci
svobodně v jeho sklepení.
Poustevník pavouk si tu skrytě
ve vlhkých koutech spřádá sítě,
po střeše s veselými dětmi
se honí matka ještěřčí
a v temné škvíře obezřetný
had odpočívá v bezpečí,
a když polední slunce praží,
stočen se hřeje na zápraží
a pak se slastně protáhne
a zablýská jak ostrá dýka,
jež z mrtvé dlaně bojovníka
vypadla v bitvě prohrané.
Spoušť. Všechny stopy po člověku
vymetla odtud ruka věků,
všechno se stalo veteší
a všechno v zapomnění dřímá -
Gudalův dvorec někdejší,
sláva i krása Tamařina.

Nad srázem však zeď kostela,
za kterou pod ochranou boha
tlí jejich kosti leta dlouhá,
nejednou z mračen zabělá.
U pevných mříží tepaných
jak věrní strážci vytrvalí
nehnutě stojí černé skály
a jejich žulovou hruď halí
jak pancíř věčný led a sníh.

Z útesů zakované v chladu
jak ztuhlá peřej vodopádů
vrhají stíny do úžlabin
kaskády nakupených lavin,
metelice se ke skalám
lísá, prach stírá ze zídky,
hned brouká v mlze teskný žalm,
hned houká drze na hlídky
a oblaka, jimž vítr báji
o chrámu v horách vypráví,
se z nedozírné dálavy
poklonit hrobům pospíchají.
Nikdo však u nich nelká. Skryt
je v němém tichu mramor krypt,
nad nimiž Kazbek zvedá štít
a žárlivě svou kořist hlídá.
Věčný je lidský pláč a bída -
věčný je hrobů mír a klid.

1841

